

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

 Юрій КОТЛЯР
«19» серпня 2025 року

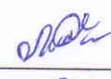
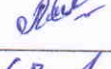
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ**

Галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

Спеціальність В9 «Історія та археологія»

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)

Розробник		Ірина МІРОНОВА
Завідувач кафедри розробника		Ірина МІРОНОВА
Завідувач кафедри спеціальності		Ірина МІРОНОВА
Гарант освітньої програми		Ірина МІРОНОВА
Завідувач відділу аспірантури		Алла УЖВА
Начальник НМВ		Євгенія ПОСТИКІНА

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Методологія наукових досліджень в історії та археології	
Галузь знань	В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»	
Спеціальність	В9 «Історія та археологія»	
Спеціалізація (якщо є)	-	
Освітня програма	Історія та археологія	
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	2	
Навчальний рік	2026–2027 н. р.	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	3	-
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредити / 120 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	Всього – 120 годин	-
	20 годин	
	20 годин	
Відсоток аудиторного навантаження	33%	-
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	-	
Форма підсумкового контролю	іспит	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

2.1. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Дисципліна «Методологія наукових досліджень в історії та археології» відноситься до нормативних навчальних дисциплін освітньо-наукової програми підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (PhD).

Курс розрахований на вивчення, опрацювання і усвідомлення фундаментальних методологічних питань наукового пізнання та їх практичного застосування в галузі історичної професійної діяльності.

Метою вивчення дисципліни є ознайомлення здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) із необхідними знаннями про організацію та проведення наукових досліджень з історії та археології, а також підготовка їх до самостійного виконання наукової роботи.

Курс ставить наступні **завдання**:

- висвітлити теоретико-методологічні основи, питання методики, технології та організації науково-дослідницької діяльності, тобто сформулювати теоретичне і практичне підґрунтя для ефективного, кваліфікованого проведення наукових досліджень здобувачами ступеня доктора філософії (PhD);
- ознайомити з основними формами звітів із наукової роботи; методикою підготовки повідомлень, доповідей, виступів; специфікою написання статей і дисертаційних робіт.

Розроблена програма відповідає освітньо-науковій програмі та орієнтована на формування компетентностей:

Загальні компетентності	ЗК01	Здатність розв'язувати комплексні проблеми у галузі історії та археології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
	ЗК02	Здатність до генерування нових ідей, аналізу та синтезу цілісних знань, володіння сучасною методологією.
	ЗК03	Здатність до організації та проведення оригінальних наукових досліджень.
	ЗК04	Здатність визначати основні тенденції розвитку вітчизняної та зарубіжної історіографії і застосовувати досягнення світової історичної науки при проведенні власного наукового дослідження.
	ЗК05	Здатність до формулювання нових підходів для вирішення теоретичних та практичних наукових завдань, формування навиків її емпіричного вирішення.
	ЗК06	Знання стандартів та типу мислення, необхідних для наукового дослідження та опублікування його результатів, зокрема критична обізнаність та інтелектуальна чесність.
	ЗК07	Здатність до пошуку наукової інформації з різних джерел, її систематизації, критичного аналізу та узагальнення з використанням новітніх інформаційних технологій.
	ЗК10	Здатність представляти результати наукових досліджень у вигляді звітів, доповідей на симпозиумах, конференціях, наукових публікацій з використанням сучасних інформаційних технологій.
Фахові компетентності	ЗК13	Здатність до автономної і командної роботи.
	СК01	Грунтовні знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної історичної царини дослідження.
	СК02	Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези, обирати найбільш релевантні методи, методики та підходи для здійснення досліджень в галузі історії та/або археології, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.
	СК03	Здатність до продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем у галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної діяльності, здійснювати історичні та археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших наук.
	СК04	Здатність виконувати власні оригінальні дослідження, що дозволяють розв'язувати значущі наукові, соціальні, культурні, етичні проблеми, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері історії та/або археології та дотичних до них міждисциплінарних напрямів і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з історії та/або археології та суміжних галузей.
	СК05	Здатність вільно оперувати найважливішими теоретико-методологічними поняттями і категоріями при дослідженні

		історичних та/або археологічних проблем, застосовувати на практиці класичні та новітні методи наукових досліджень.
	СК06	Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та/або археології представників різних наукових напрямів і шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки і розуміти відмінності історіографічних підходів у різних хронологічних, національних та транснаціональних контекстах.
	СК07	Здатність визначати рівень об'єктивності фактологічної основи минулих подій в різних видах джерел і академічних текстів, встановлювати та оцінювати достовірність та репрезентативність джерельної інформації.
	СК08	Здатність використовувати облікову інформацію з архіву, бібліотечні каталоги та сучасні цифрові інструменти та інформаційні технології для локалізації джерел та документального матеріалу, потрібного для здійснення власного оригінального наукового дослідження та професійної діяльності у сфері історії та археології.
	СК09	Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати наукові проекти у галузі історичної науки та у професійній сфері діяльності, проявляти лідерство та автономність на всіх етапах їх реалізації.
	СК15	Здатність дотримуватися етичних і моральних норм, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

2.2. Очікувані результати навчання

В результаті вивчення курсу здобувач повинен знати:

- цілі та завдання наукових досліджень;
- методологію проведення наукових досліджень;
- значення методологічної підготовки для професійної діяльності вченого;
- характеристики основних методів наукового пізнання;
- наукову термінологію й вміти її вірно використовувати;
- класифікацію та особливості застосування економіко-статистичних методів обробки результатів дослідження;
- правила оформлення результатів НДР.

Здобувач повинен вміти:

- працювати з дисциплінарним масивом публікацій;
- вести пошук, накопичення та обробку наукової інформації;
- планувати та організовувати наукові дослідження;
- працювати з джерелами інформації;
- провадити аналіз теоретико-експериментальних даних;
- формулювати висновки та пропозиції.

Відповідно до освітньо-наукової програми очікувані **результати навчання** включають вміння:

ПРН01	Мати передові концептуальні та методологічні знання про новітні напрямки історичних досліджень, зокрема, інтелектуальної історії, усної історії, регіональної історії, гендерної історії, історії повсякденності тощо, а також дослідницькі навички, достатні для проведення оригінального наукового дослідження на рівні останніх світових досягнень з історії та археології, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.
ПРН02	Оперувати класичними та новітніми історичними концепціями, теоріями, принципами, методами історичних та археологічних реконструкцій, критично осмислювати їх, володіти термінологічним та понятійним апаратом історика, сучасними концептуальними та методологічними знаннями в галузі науково-дослідницької та професійної діяльності.
ПРН03	Планувати і виконувати оригінальні наукові дослідження з історії та/або археології з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, дотриманням норм професійної і академічної етики, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.
ПРН04	Застосовувати сучасні методи пошуку, локалізації, збору, опрацювання та аналізу наукової інформації за темою дисертаційного дослідження.
ПРН05	Здійснювати автономний науковий пошук, самостійний відбір і класифікацію сукупності історичних джерел, достатньої для реалізації дисертаційного дослідження, визначати рівень об'єктивності фактологічної основи в різних видах джерел, оцінювати їх достовірність та репрезентативність.
ПРН06	Виділяти невирішені проблеми і прогалини в історіографічному масиві наукової інформації, критично осмислювати концепції, наявні у фаховому методологічному та історіографічному дискурсі.
ПРН07	Обирати необхідний для дисертаційного дослідження категоріальний апарат, методологію, запроваджувати сучасні методи наукових досліджень для розв'язання широкого кола проблем і завдань у галузі історії та археології, застосовувати комплексний підхід до наукового дослідження.
ПРН08	Формулювати наукову проблему з огляду на ціннісні орієнтири сучасного суспільства та стан її наукової розробки, обґрунтовувати власну наукову концепцію.
ПРН09	Продукувати нові ідеї і розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.
ПРН14	Ініціювати, раціонально планувати і здійснювати розробку дослідницько-інноваційних проєктів, демонструвати лідерство та здатність як до автономної, так і командної роботи під час їх реалізації, до визначеності і наполегливості щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань; здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
ПРН16	Дотримуватись принципів наукової етики, не допускати плагіату, привласнення наукових ідей, фальсифікацій, діяти у відповідності до вимог інтелектуальної чесності та нетерпимості до порушення академічної доброчесності.
ПРН17	Реалізовувати стратегії дослідницького самовдосконалення та обирати засоби саморозвитку, демонструвати готовність до навчання упродовж життя, здатність адаптуватися до нових умов, до самоорганізації професійної діяльності; уміти визначати рівень особистісного і професійного розвитку.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Тема 1. Вступ. Наука як соціокультурний феномен.	2	2	8
2	Тема 2. Класичні і посткласичні концепції розуміння й аналізу науки.	2	2	8
3	Тема 3. Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі.	2	2	8
4	Тема 4. Академічна доброчесність у сучасному науковому дослідженні з історії та археології.	2	2	8
5	Тема 5. Наукові дослідження з історії та археології: сутність, логіка процесу, етапи та емпіричні методи.	2	2	8
6	Тема 6. Загальнонаукові та спеціальні методи історичних досліджень.	2	2	8
7	Тема 7. Наукові публікації і науковий текст: поняття, різновиди, основні вимоги до підготовки.	2	2	8
8	Тема 8. Основи документознавства й інформаційного забезпечення наукових досліджень.	2	2	8
9	Тема 9. Апробація, презентація та популяризація результатів наукових досліджень з історії та археології.	2	2	8
10	Тема 10. Підготовка, оформлення та захист результатів дисертаційних досліджень.	2	2	8
	Всього за курсом	20	20	80

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Вступ. Наука як соціокультурний феномен. 1. Вступ. Передісторія та основні етапи розвитку науки. 2. Поняття та сутність науки. 3. Проблема знання у філософії й науці. 4. Культурно-діяльнісний вимір науки. 5. Свобода наукового пізнання і соціальна відповідальність вченого.
2	Тема 2. Класичні і посткласичні концепції розуміння й аналізу науки. 1. Карл Поппер і проблема демаркації знання. 2. Концепція наукових революцій Томаса Куна.

	3. Концепція особистісного знання Майкла Полані. 4. Методологія науково-дослідницьких програм Імре Лакатоса. 5. Епістемологічний анархізм Пола Фейєрабенда. 6. Діалектика традицій і новацій у генезі науки. 7. Сучасні методологічні новації в науковому пізнанні. 8. Постмодерна епістемологія науки. 9. Багаторівневність та системність сучасної наукової методології: рівні, система методів наукового пізнання, світоглядно-наукові методи філософського рівня.
3	Тема 3. Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі. 1. Академічна та університетська наука: спільне та особливе в системі організації, проблематиці та формах актуалізації. 2. Особливості діяльності громадських організацій, дотичних до історичної проблематики, в Україні та світі. 3. Національна пам'ять та національна історія у контексті глобалізації. 4. «Аматорська» історія: колекціонування, актуалізація культурної спадщини та популяризація надбань. 5. Роль соцмереж у популяризації історичної та археологічної науки в Україні та світі.
4	Тема 4. Академічна доброчесність у сучасному науковому дослідженні з історії та археології. 1. Принципи наукової етики та академічної доброчесності у сучасному науковому дослідженні з історії та археології. 2. Можливі види порушень академічної доброчесності під час створення та оприлюднення академічних творів. 3. Форми академічного плагіату та особливості застосування технологічних рішень для їх виявлення. 4. Можливості використання оприлюднених раніше власних академічних та навчальних творів у подальших наукових дослідженнях. 5. Штучний інтелект та академічна доброчесність у сучасному гуманітарному знанні. 6. Особливості доброчесного застосування інструментів штучного інтелекту в сучасному дослідженні з історії та археології.
5	Тема 5. Наукові дослідження з історії та археології: сутність, логіка процесу, етапи та емпіричні методи. 1. Наукове дослідження: сутність та загальні вимоги. 2. Логіка наукового дослідження. 3. Поняття наукового дослідження з історії та археології. 4. Етапи наукового історичного дослідження. 5. Емпіричні методи наукового історичного дослідження (методи збору історичної інформації).
6	Тема 6. Загальнонаукові та спеціальні методи історичних досліджень. 1. Методологія та методика наукового дослідження в системі гуманітарних наук. 2. Базові парадигми і принципи історичних та археологічних досліджень; їх динаміка упродовж кінця XIX – початку XXI ст. 3. Концептуальні та методологічні підходи у новітніх напрямках історичних досліджень: інтелектуальної історії, усної історії, регіональної історії, гендерної історії, історії повсякденності. 4. Загальнонаукові та загальноісторичні методи дослідження: теоретичний, системний, метод історико-синхронного аналізу; порівняльно-історичний, історико-типологічний; історико-генетичний тощо. 5. Спеціально-наукові методи в історії, археології та інших історичних науках. 6. Кількісні (математичні) методи в історичних та археологічних дослідженнях.

7	Тема 7. Наукові публікації і науковий текст: поняття, різновиди, основні вимоги до підготовки. 1. Наукові публікації: поняття, різновиди, основні вимоги. 2. Наукометричні бази даних та показники цитованості науковця. 3. Науковий текст: різновиди, специфіка та основні вимоги до підготовки. 4. Специфіка і структура наукового тексту. 5. Мова і стилістика наукового тексту.
8	Тема 8. Основи документознавства й інформаційного забезпечення наукових досліджень. 1. Документальні джерела інформації. 2. Різновиди документів. 3. Інформаційне забезпечення підготовки й написання дисертації. 4. Інформаційно-пошукові ресурси мережі Інтернет.
9	Тема 9. Апробація, презентація та популяризація результатів наукових досліджень з історії та археології. 1. Апробація результатів наукового дослідження: а) наукова доповідь як форма апробації результатів наукового дослідження; б) специфіка та регламент наукових форумів: відкрита лекція, семінар, симпозіум, конференція, конгрес тощо; в) принципи та регламент усної презентації результатів наукового дослідження; г) особливості застосування комп'ютерної та аудіо-візуальної техніки у попередній апробації результатів історичних, археологічних та пам'яткоохоронних досліджень; д) принципи наукової етики та дотримання авторських прав у контексті попередньої апробації результатів наукового дослідження. 2. Презентація результатів наукового дослідження у друкованій (письмовій) формі: а) види друкованих праць та принципи їх формування та обігу; б) тези, матеріали конференцій, статті, статті у фахових (наукометричних виданнях), монографії, підручники як засоби презентації результатів наукових досліджень; в) дисертація доктора філософії як академічний твір та форма оприлюднення результатів наукового дослідження; г) принципи оформлення наукового апарату; д) ілюстрації, аудіо-візуальні матеріали та інші види додатків; е) реферат, автореферат, анотація, ключові слова, шифр УДК в системі презентації результатів наукових досліджень. 3. Новітні форми актуалізації та популяризації результатів наукових досліджень: а) соцмережі та наукові соцмережі в системі популяризації результатів наукових досліджень; б) наукові хаби, марафони, ніч у музеї та їх роль в актуалізації досліджень історичної минувшини в Україні та світі; в) трансформація способів актуалізації результатів наукових досліджень в цифрову добу.
10	Тема 10. Підготовка, оформлення та захист результатів дисертаційного дослідження. 1. Підготовка докторів філософії та докторів наук в Україні. 2. Узагальнені вимоги до організації підготовки та захисту дисертації на здобуття наукового ступеня. 3. Нормативні вимоги до змісту й оформлення основних структурних елементів дисертації. 4. Організаційно-процесуальний порядок атестації докторів філософії в Україні.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	Семінарське заняття 1. Наука як соціокультурний феномен 1. Передісторія та основні етапи розвитку науки. 2. Поняття та сутність науки. 3. Проблема знання у філософії й науці. 4. Культурно-діяльнісний вимір науки. 5. Свобода наукового пізнання і соціальна відповідальність вченого.
2	Семінарське заняття 2. Класичні та посткласичні концепції розуміння й аналізу науки 1. Карл Поппер і проблема демаркації знання. 2. Концепція наукових революцій Томаса Куна. 3. Концепція особистісного знання Майкла Полані. 4. Методологія науково-дослідницьких програм Імре Лакатоса. 5. Епістемологічний анархізм Пола Фейєрабенда. 6. Посткласичні образи науки: діалектика традицій і новацій у генезі науки. 7. Сучасні методологічні новації в науковому пізнанні. 8. Постмодерна епістемологія науки. 9. Багаторівневість та системність сучасної наукової методології: рівні, система методів наукового пізнання, світоглядно-наукові методи філософського рівня.
3	Семінарське заняття 3. Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі 1. Академічна та університетська наука: спільне та особливе в системі організації, проблематиці та формах актуалізації. 2. Особливості діяльності громадських організацій, дотичних до історичної проблематики, в Україні та світі. 3. Національна пам'ять та національна історія у контексті глобалізації. 4. «Аматорська» історія: колекціонування, актуалізація культурної спадщини та популяризація надбань. 5. Роль соцмереж у популяризації історичної та археологічної науки в Україні та світі.
4	Семінарське заняття 4. Академічна доброчесність у сучасному науковому дослідженні з історії та археології 1. Принципи наукової етики та академічної доброчесності у сучасному науковому дослідженні з історії та археології. 2. Можливі види порушень академічної доброчесності під час створення та оприлюднення академічних творів. 3. Форми академічного плагіату та особливості застосування технологічних рішень для їх виявлення. 4. Можливості використання оприлюднених раніше власних академічних та навчальних творів у подальших наукових дослідженнях. 5. Штучний інтелект та академічна доброчесність у сучасному гуманітарному знанні. 6. Особливості доброчесного застосування інструментів штучного інтелекту в сучасному дослідженні з історії та археології.
5	Семінарське заняття 5. Наукові дослідження з історії та археології: сутність, логіка процесу, етапи та емпіричні методи 1. Наукове дослідження: сутність та загальні вимоги. 2. Логіка наукового дослідження. 3. Поняття наукового дослідження з історії та археології. 4. Етапи наукового історичного дослідження. 5. Емпіричні методи наукового історичного дослідження (методи збору історичної інформації).

6	Семінарське заняття 6. Загальнонаукові та спеціальні методи історичних досліджень 1. Методологія та методика наукового дослідження в системі гуманітарних наук. 2. Базові парадигми і принципи історичних та археологічних досліджень; їх динаміка упродовж кінця XIX – початку XXI ст. 3. Концептуальні та методологічні підходи у новітніх напрямках історичних досліджень: інтелектуальної історії, усної історії, регіональної історії, гендерної історії, історії повсякденності. 4. Загальнонаукові та загальноісторичні методи дослідження: теоретичний, системний, метод історико-синхронного аналізу; порівняльно-історичний, історико-типологічний; історико-генетичний тощо. 5. Спеціально-наукові методи в історії, археології та інших історичних науках. 6. Кількісні (математичні) методи в історичних та археологічних дослідженнях.
7	Семінарське заняття 7. Наукові публікації і науковий текст: поняття, різновиди, основні вимоги до підготовки 1. Наукові публікації: поняття, різновиди, основні вимоги. 2. Наукометричні бази даних та показники цитованості науковця. 3. Науковий текст: різновиди, специфіка та основні вимоги до підготовки. 4. Специфіка і структура наукового тексту. 5. Мова і стилістика наукового тексту.
8	Семінарське заняття 8. Основи документознавства й інформаційного забезпечення наукових досліджень 1. Документальні джерела інформації. 2. Різновиди документів. 3. Інформаційне забезпечення підготовки й написання дисертації. 4. Інформаційно-пошукові ресурси мережі Інтернет.
9	Семінарське заняття 9. Апробація, презентація та популяризація результатів наукових досліджень з історії та археології 1. Апробація результатів наукового дослідження: а) наукова доповідь як форма апробації результатів наукового дослідження; б) специфіка та регламент наукових форумів: відкрита лекція, семінар, симпозіум, конференція, конгрес тощо; в) принципи та регламент усної презентації результатів наукового дослідження; г) особливості застосування комп'ютерної та аудіо-візуальної техніки у попередній апробації результатів історичних, археологічних та пам'яткоохоронних досліджень; д) принципи наукової етики та дотримання авторських прав у контексті попередньої апробації результатів наукового дослідження. 2. Презентація результатів наукового дослідження у друкованій (письмовій) формі: а) види друкованих праць та принципи їх формування та обігу; б) тези, матеріали конференцій, статті, статті у фахових (наукометричних виданнях), монографії, підручники як засоби презентації результатів наукових досліджень; в) дисертація доктора філософії як академічний твір та форма оприлюднення результатів наукового дослідження; г) принципи оформлення наукового апарату; д) ілюстрації, аудіо-візуальні матеріали та інші види додатків; е) реферат, автореферат, анотація, ключові слова, шифр УДК в системі презентації результатів наукових досліджень. 3. Новітні форми актуалізації та популяризації результатів наукових досліджень: а) соцмережі та наукові соцмережі в системі популяризації результатів наукових досліджень; б) наукові хаби, марафони, ніч у музеї та їх роль в актуалізації досліджень історичної

	минушини в Україні та світі; в) трансформація способів актуалізації результатів наукових досліджень в цифрову добу.
10	Семінарське заняття 10. Підготовка, оформлення та захист результатів дисертаційних досліджень 1. Підготовка докторів філософії та докторів наук в Україні. 2. Узагальнені вимоги до організації підготовки та захисту дисертації на здобуття наукового ступеня. 3. Нормативні вимоги до змісту й оформлення основних структурних елементів дисертації. 4. Організаційно-процесуальний порядок атестації докторів філософії в Україні.

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота спрямована на розвиток інтелектуальних умінь, загальних і професійних компетентностей, творчого мислення у здобувачів ступеня доктора філософії (PhD). Включає в себе розробку презентації на обрану (або запропоновану здобувачем власну) тему.

№ з/п	Назва теми	Денна форма
1	Наука як продуктивна сила та соціокультурний феномен.	8
2	Взаємодія традицій і новацій у науці.	8
3	Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі.	8
4	Наукова діяльність в Україні.	8
5	Університет і наука: епістемологія, методологія і педагогіка виробництв знань.	8
6	Національна пам'ять та національна історія у контексті глобалізації.	8
7	«Аматорська» історія: колекціонування, актуалізація культурної спадщини та популяризація надбань.	8
8	Новітні форми актуалізації та популяризації результатів наукових досліджень.	8
9	Штучний інтелект та академічна доброчесність у сучасному гуманітарному знанні.	8
10	Види, особливості викладу та форми впровадження результатів наукового дослідження.	8
	Разом	80

6. Контрольна робота

Варіант 1

1. Предмет і сутність науки як сфери людської діяльності.
2. Документальні джерела інформації. Різновиди документів.

Варіант 2

1. Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі.
2. Науковий текст: різновиди, специфіка та основні вимоги до підготовки.

Варіант 3

1. Академічна доброчесність у сучасному науковому дослідженні з історії та археології.
2. Наукові публікації: поняття, різновиди, основні вимоги.

Варіант 4

1. Наукові дослідження з історії та археології: сутність, логіка процесу, етапи та емпіричні методи.
2. Планування і раціональна організація праці науковця.

Варіант 5

1. Концептуальні та методологічні підходи у новітніх напрямках історичних досліджень: інтелектуальної історії, усної історії, регіональної історії, гендерної історії, історії повсякденності.
2. Наукометричні бази даних та показники цитованості науковця.

Варіант 6

1. Загальнонаукові та загальноісторичні методи дослідження: теоретичний, системний, метод історико-синхронного аналізу; порівняльно-історичний, історико-типологічний; історико-генетичний тощо.
2. Принципи організації праці у науковій діяльності.

Варіант 7

1. Етапи наукового історичного дослідження.
2. Спеціально-наукові методи в історії, археології та інших історичних науках.

Варіант 8

1. Посткласичні образи науки.
2. Емпіричні методи наукового історичного дослідження (методи збору історичної інформації).

Варіант 9

1. Класичні концепції розуміння й аналізу науки.
2. Кількісні (математичні) методи в історичних та археологічних дослідженнях.

Варіант 10

1. Підготовка, оформлення та захист результатів дисертаційних досліджень.
2. Апробація, презентація та популяризація результатів наукових досліджень з історії та археології.

7. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є іспит, який проводиться в усній формі. Робота здобувачів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо здобувач не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він не допускається до складання іспиту.

Перелік питань до іспиту з дисципліни «Методологія наукових досліджень в історії та археології»

1. Наука як соціокультурний феномен.
2. Основні етапи розвитку науки.
3. Поняття та сутність науки.
4. Проблема знання у філософії й науці.
5. Культурно-діяльнісний вимір науки.
6. Свобода наукового пізнання і соціальна відповідальність вченого.
7. Карл Поппер і проблема демаркації знання.
8. Концепція наукових революцій Томаса Куна.
9. Концепція особистісного знання Майкла Полані.
10. Методологія науково-дослідницьких програм Імре Лакатоса.
11. Епістемологічний анархізм Пола Фейєрабенда.
12. Посткласичні образи науки: діалектика традицій і новацій у генезі науки.
13. Сучасні методологічні новації в науковому пізнанні.
14. Постмодерна епістемологія науки.
15. Багаторівневість та системність сучасної наукової методології: рівні, система методів наукового пізнання, світоглядно-наукові методи філософського рівня.
16. Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі.
17. Академічна та університетська наука: спільне та особливе в системі організації, проблематиці та формах актуалізації.
18. Особливості діяльності громадських організацій, дотичних до історичної проблематики, в Україні та світі.
19. Національна пам'ять та національна історія у контексті глобалізації.
20. «Аматорська» історія: колекціонування, актуалізація культурної спадщини та популяризація надбань.
21. Роль соцмереж у популяризації історичної та археологічної науки в Україні та світі.
22. Принципи наукової етики та академічної доброчесності у сучасному науковому дослідженні з історії та археології.
23. Можливі види порушень академічної доброчесності під час створення та оприлюднення академічних творів.
24. Форми академічного плагіату та особливості застосування технологічних рішень для їх виявлення.
25. Можливості використання оприлюднених раніше власних академічних та навчальних творів у подальших наукових дослідженнях.
26. Штучний інтелект та академічна доброчесність у сучасному гуманітарному знанні.
27. Особливості доброчесного застосування інструментів штучного інтелекту в сучасному дослідженні з історії та археології.
28. Наукове дослідження: сутність та загальні вимоги.
29. Логіка наукового дослідження.
30. Поняття наукового дослідження з історії та археології.
31. Етапи наукового історичного дослідження.

32. Емпіричні методи наукового історичного дослідження (методи збору історичної інформації).
33. Методологія та методика наукового дослідження в системі гуманітарних наук.
34. Базові парадигми і принципи історичних та археологічних досліджень; їх динаміка упродовж кінця XIX – початку XXI ст.
35. Концептуальні та методологічні підходи у новітніх напрямках історичних досліджень: інтелектуальної історії, усної історії, регіональної історії, гендерної історії, історії повсякденності.
36. Загальнонаукові та загальноісторичні методи дослідження: теоретичний, системний, метод історико-синхронного аналізу; порівняльно-історичний, історико-типологічний; історико-генетичний тощо.
37. Спеціально-наукові методи в історії, археології та інших історичних науках.
38. Кількісні (математичні) методи в історичних та археологічних дослідженнях.
39. Наукові публікації: поняття, різновиди, основні вимоги.
40. Наукометричні бази даних та показники цитованості науковця.
41. Науковий текст: різновиди, специфіка та основні вимоги до підготовки.
42. Специфіка і структура наукового тексту.
43. Мова і стилістика наукового тексту.
44. Документальні джерела інформації.
45. Різновиди документів.
46. Інформаційне забезпечення підготовки й написання дисертації.
47. Інформаційно-пошукові ресурси мережі Інтернет.
48. Наукова доповідь як форма апробації результатів наукового дослідження.
49. Специфіка та регламент наукових форумів: відкрита лекція, семінар, симпозіум, конференція, конгрес тощо.
50. Принципи та регламент усної презентації результатів наукового дослідження.
51. Особливості застосування комп'ютерної та аудіо-візуальної техніки у попередній апробації результатів історичних, археологічних та пам'яткоохоронних досліджень.
52. Принципи наукової етики та дотримання авторських прав у контексті попередньої апробації результатів наукового дослідження.
53. Види друкованих праць та принципи їх формування та обігу.
54. Тези, матеріали конференцій, статті, статті у фахових (наукометричних виданнях), монографії, підручники як засоби презентації результатів наукових досліджень.
55. Дисертація доктора філософії як академічний твір та форма оприлюднення результатів наукового дослідження.
56. Новітні форми актуалізації та популяризації результатів наукових досліджень: соцмережі, наукові соцмережі, наукові хаби, марафони та їх роль в актуалізації досліджень історичної минувшини в Україні та світі.
57. Підготовка докторів філософії та докторів наук в Україні.
58. Узагальнені вимоги до організації підготовки та захисту дисертації на здобуття наукового ступеня.
59. Нормативні вимоги до змісту й оформлення основних структурних елементів дисертації.
60. Організаційно-процесуальний порядок атестації докторів філософії в Україні.

Оцінювання питань в екзаменаційному білеті: кожне питання оцінюється до 10 балів

Приклад екзаменаційного білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти третій: освітньо-науковий

Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Спеціальність В9 Історія та археологія

Семестр 3

Навчальна дисципліна «**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ**»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Наука як соціокультурний феномен.
2. Сучасні осередки історичної та археологічної науки в Україні та світі.
3. Етапи наукового історичного дослідження.
4. Інформаційне забезпечення підготовки й написання дисертації.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

Міронова І.С.

Міронова І.С.

8. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	10 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 4-х балів. Максимальна кількість балів за теми (10*4).	40
2	Завдання для самостійної роботи	Оцінювання самостійної роботи: 5 балів – розробка презентації; 5 балів – захист презентації і ведення дискусії.	10
3	Контрольна робота	Оцінювання контрольної роботи: кожне питання оцінюється по 5 балів. Максимальна кількість балів за контрольну роботу (5*2).	10
4	Іспит	В кожному екзаменаційному білеті по 4 питання, кожне з яких оцінюється до 10 балів.	40
	Всього		100

Оцінювання результатів навчальної діяльності здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання здобувачами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими вони демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, презентації, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння здобувачами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки усної відповіді здобувача (семінарські заняття):

4 бали ставиться у випадку:

- здобувач вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

2-3 бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- здобувач має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення здобувачем висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

0-1 бал ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- здобувач не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінки здобувача при виконанні самостійної роботи:

- **10 балів** виставляється, якщо дотримані всі вимоги до виконання самостійної роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність; здобувач вільно володіє інформацією запропонованої проблеми; логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення презентації; здобувач повно, всебічно, безпомилково відповідає на дискусійні питання викладача і здобувачів з теми роботи.
- **9 балів** виставляється, якщо основні вимоги до самостійної роботи виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, є упущення в оформленні презентації.
- **7-8 балів** виставляється, якщо основні вимоги до самостійної роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; не обґрунтована актуальність проблеми; відсутні логічна послідовність в судженнях; здобувач не в повній мірі відповідає на дискусійні питання; є упущення в оформленні презентації.
- **5-6 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: здобувач не в повній мірі володіє інформацією запропонованої

проблеми; непослідовно відповідає на дискусійні питання; тема висвітлена лише частково, відсутній висновок; є упущення в оформленні презентації.

- **3-4 бали** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: здобувач поверхово володіє інформацією запропонованої проблеми; не відповідає на дискусійні питання; тема висвітлена лише частково; відсутній висновок; є упущення в оформленні презентації.
- **0-2 бали** виставляється, якщо здобувач не володіє інформацією запропонованої проблеми, виявляється істотне незрозуміння теми при веденні дискусії, є значні упущення в оформленні презентації.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

- **9-10 балів** заслуговує здобувач, який всебічно, безпомилково, в логічній послідовності і вільно розкрив теоретичне питання; продемонстрував знання методики аналізу даних та інформаційно-довідкових матеріалів; наявні повні, обґрунтовані висновки та пропозиції; робота оформлена відповідно до встановлених вимог, має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); здобувач повно, всебічно, безпомилково відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.
- **7-8 бали** отримує здобувач, який дав правильну, але неповну відповідь на теоретичне питання; розкрив всі аспекти поставленого питання, але припустився несуттєвих помилок; наведені матеріали правильні, але неповні; наявні висновки та пропозиції в цілому вірні, але недостатньо обґрунтовані; робота в цілому оформлена відповідно до встановлених вимог, але є незначні зауваження до оформлення; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); здобувач в основному відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи, але відповідь неповна та/або здобувач допускає незначні помилки.
- **4-6 бали** отримує здобувач, який дав правильну, але суттєво неповну відповідь на теоретичне питання; недостатньо використані матеріали; висновки та пропозиції неповні; робота в цілому оформлена з суттєвими зауваженнями до встановлених вимог; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); здобувач неповно та з помилками відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.
- **0-3 бали** виставляється в тому випадку, якщо в роботі не розкрито вузлових елементів теоретичного питання; є суттєві помилки та викривлення; наведені дані неактуальні; відсутні або застарілі матеріали, літературні джерела; відсутні обґрунтовані висновки та пропозиції, які впливають з теми роботи; робота оформлена з суттєвими порушеннями встановлених вимог; робота не має всіх необхідних структурних елементів (вступ, основну частину, висновки); здобувач не відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.

Критерії оцінювання іспиту:

- **37-40 балів** виставляються здобувачу при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, не має помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;
- **31-36 балів** виставляються здобувачу при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової

літератури; якщо здобувачем дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;

- **25-30 балів** виставляються здобувачу при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, що стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;
- **19-24 балів** виставляються здобувачу при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білета, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна-дві несуттєві помилки;
- **13-18 балів** виставляються здобувачу, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;
- **7-12 балів** виставляються здобувачу при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;
- **0-6 балів** виставляються здобувачу, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

10. Рекомендовані джерела інформації

10.1. Основні джерела:

1. Азарова А. О., Міронова Ю. В. Методологія і організація наукових досліджень : конспект лекцій. Вінниця : ВНТУ, 2022. 60 с.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Методологія та методика наукового дослідження : підручник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. 336 с.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. Харків : Право, 2017. 448 с.
5. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків: Право, 2019. 368 с.
6. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
7. Кобеля-Звір М. Я. Як отримати грант. Методика та стратегія залучення грантових ресурсів: посібник. Київ, 2022. 268 с.
8. Котловий С. А., Павлик Н. П., Сейко Н. А., Ситняківська С. М. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 89 с.
9. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях) : навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.
10. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / Упорядники: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. URL: <https://cutt.ly/JeYlm1o2>
11. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / За ред. В. П. Горина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. 170 с.
12. Міронова І. С. Джерелознавство, історіографія та методологія історії : навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
13. Міронова І. С. Наукова етика та академічна доброчесність у наукових дослідженнях з історії та археології // Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія та археологія»). 2025. № 12(42). С. 929–942.
14. Партико З. В. Основи наукових досліджень: підготовка дисертації : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2018. 232 с.
15. Самсонов В. В., Сільвестров А. М., Тачиніна О. М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навчальний посібник. Київ : НУХТ, 2022. 385 с.
16. Сидоренко В. Методологія і методи наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО, 2024. 150 с.
17. Сминтина О. В. Методи наукових досліджень, аналіз та презентація результатів дослідження : метод. рекомендації. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. 22 с.
18. Сминтина О. В. Принципи доброчесного застосування штучного інтелекту в археологічних дослідженнях // Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище : збірник есе / упорядники: А. Артюхов, М. Віхляєв, Ю. Волк. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 440–442.

10.2. Додаткові джерела:

19. Башкір О. І. Навчально-методичний посібник «Методологія науково-педагогічного дослідження та презентація його результатів»: для здобувачів освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії». Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. 93 с.

20. Горбатюк Т. В., Данилова Т. В., Самарський А. Ю. Світ як транзитне мегасуспільство: цивілізаційний, культурний, науковий виміри : монографія. Київ : Медінформ, 2016. 407 с.
21. Ільченко О. Ю. Біографічний метод в історико-педагогічних дослідженнях: сутність, принципи, специфіка // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Полтава, 2021. Вип. 77. С. 61–67.
22. Калакура Я. Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії // Історіографічні дослідження в Україні. Київ, 2014. Вип. 24. С. 23–37.
23. Кісь О. Усна історія: Становлення, проблематика, методологічні засади // Україна Модерна. Київ–Львів, 2007. Вип. 10. С. 7–24.
24. Ковтун Н. М. Методологія наукових досліджень. Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності 033 Філософія. Житомир, 2020. 63 с.
25. Кулешов С. Г. Загальне документознавство : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Києво-Могилян. акад., 2012. 122 с.
26. Кущевський М. О. Історія науки і техніки : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2015. 467 с.
27. Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130 с.
28. Міронова І., Павліченко Т. Методологічні засади історико-освітнього краєзнавства та регіоналістики в умовах Нової української школи // Перспективи та інновації науки. 2025. № 5 (51). С. 1025–1041.
29. Посилкіна О. В., Літвінова О. В., Братішко Ю. С. Методологія наукових досліджень та інноваційний розвиток : навч. посіб. Харків : НФаУ, 2020. 220 с.
30. Філософські аспекти наукового пізнання : навч. посіб. / О. Ю. Панфілов, О. П. Дзьобань, І. М. Будур та ін. ; за заг. ред. О. Ю. Панфілова. Харків : ХІФ КНТЕУ, 2019. 276 с.

10.3. Джерела іноземною мовою:

31. Carneiro R. The Muse of History and the Science of Culture. New York, NY: Kluwer Academic, 2000.
32. Carneiro R. Evolutionism in Cultural Anthropology: A Critical History. Boulder: Westview Press, 2003.
33. Cernin David. Historical Methodology and Critical Thinking as Synergised Concepts. Disputatio. Philosophical Research Bulletin. Vol. 9, No. 13, Jun. 2020, p. 3–34.
34. Herman Aguinis. Research Methodology: Best Practices for Rigorous, Credible, and Impactful Research. SAGE Publications Ltd. 2024. 616 p.
35. Luarsabishvili Vladimer (ed.). Ideas and Methodologies in Historical Research. Routledge, 2023. 90 p.
36. Menéndez-Marsh F. Geographic Information Systems in Archaeology: A Systematic Review. 2023. URL: journal.caa-international.org
37. Middell M. Histoire universelle, histoire globale, transfert culturel. L’horizon anthropologique des transferts culturels. Revue germanique internationale, 2004. 21: 227–244.
38. Sylaiou S. Redefining Archaeological Research: Digital Tools. 2025. URL: https://www.mdpi.com/2076-3417/15/5/2495?utm_source=chatgpt.com
39. «Designing Our Digital Past» – Design-Based History Research (DBHR). URL: [Journal of Digital History](https://www.mdpi.com/2076-3417/15/5/2495?utm_source=chatgpt.com)
40. Women to the Forefront: A Case for Digital Medieval Prosopography. 2025. URL: [ResearchGate+1](https://www.researchgate.net/publication/391111111)

10.4. Електронні ресурси:

41. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
42. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
43. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації [Електронний ресурс] : наказ МОН України від 12.01.2017 № 40. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
44. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
45. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с. URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf
46. «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf>
47. Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології // Український історичний журнал. 2012. Вип. 2. С. 159–172. URL: http://history.org.ua/JournALL/journal/journal_2012_2/journal_2012_2.pdf
48. Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с. URL: <http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uai/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html>